

MICHAEL MANDELBAUM

ΟΙ
8 ηγέτες
του 20ού
αιώνα

Πώς
διαμόρφωσαν
την παγκόσμια
ιστορία

Μετάφραση: Στέφανος Καβαλλιεράκης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Μάρτιος 2026

Τίτλος πρωτοτύπου Michael Mandelbaum, *The Titans of the Twentieth Century*,
Oxford University Press, 2024

Επιμέλεια Μαρία Γονιδάκη

Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμών Χρήστος Γιαμαρέλλος

Σχεδιασμός εξωφύλλου Ρεντουάν Αμζλάν

Σελιδοποίηση Γιώτα Μπόμπου

© 2024, Oxford University Press

© 2024, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** (για την ελληνική γλώσσα)

Η πρωτότυπη έκδοση κυκλοφόρησε στα αγγλικά το 2024. Η μετάφραση του βιβλίου έγινε κατόπιν συμφωνίας με Oxford University Press. Οι Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ έχουν την αποκλειστική ευθύνη της μετάφρασης της πρωτότυπης έκδοσης και ο εκδότης Oxford University Press δεν φέρει καμία ευθύνη για τυχόν λάθη, παραλείψεις, ανακρίβειες ή ασάφειες σε αυτή τη μετάφραση ή για τυχόν ζημιές που προκαλούνται από αυτές.

ISBN 978-618-03-4883-5

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84883

Κ.Ε.Π. 6372, κ.π. 23151

Δεν επιτρέπεται η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογική ή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Το παρόν έργο προστατεύεται από τη διαδικασία εξόρυξης κειμένου και δεδομένων (Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα, τηλ.: 211 3003500
metaixmio.gr • metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433
- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

MICHAEL MANDELBAUM

ΟΙ 8 ΗΓΕΤΕΣ
ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Πώς διαμόρφωσαν
την παγκόσμια ιστορία

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Στέφανος Καβαλλιεράκης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Στον Ουίλιαμ Π. Σκοτ III, τον οποίο γνώρισα στο *Garfield Junior High School*, Μπέρκλεϊ, Καλιφόρνια, το φθινόπωρο του 1958,

στον Μαρκ Φ. Άιζενμπεργκ, τον οποίο γνώρισα στο *American International School*, Νέο Δελχί, Ινδία, το φθινόπωρο του 1963

και στην Αν Μάντελμπαουμ, την οποία γνώρισα στο *Yale University*,
Νιου Χέιβεν, Κονέκτικατ, το φθινόπωρο του 1967

Οι υποσελίδες σημειώσεις ανήκουν στον συγγραφέα εκτός κι αν σημειώνεται διαφορετικά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	9
Εισαγωγή	11
1 Τόμας Γούντροου Ουίλσον	26
2 Βλαντίμιρ Ίλιτς Λένιν (Ουλιάνοφ).....	80
3 Αδόλφος Χίτλερ.....	127
4 Ουίνστον Λέοναρντ Σπένσερ Τσόρτσιλ.....	183
5 Φραγκλίνος Ντελάνο Ρούζβελτ	240
6 Μοχάντας Καραμτσάνι Γκάντι	297
7 Νταβίντ Μπεν Γκουριόν (Γκριν).....	348
8 Μάο Τσετσούνγκ	406
Επίλογος	458
Σημειώσεις.....	464

Τόμας Γούντροου Ουίλσον

Ο ΒΙΟΣ

Ο Τόμας Γούντροου Ουίλσον γεννήθηκε στις 28 Δεκεμβρίου 1856, στο Στόντον της Βιρτζίνια. Ήταν γιος του Τόμας Ραγκλ Ουίλσον και της Τζέσι Γούντροου. Ο πατέρας του ήταν πρεσβυτεριανός ιερέας στο Στόντον, ο οποίος ιερουργούσε σε διάφορες εκκλησίες στον Νότο¹ και ήταν σπουδαία φυσιογνωμία στην αμερικανική Πρεσβυτεριανή Εκκλησία. Η θρησκεία στους κόλπους της οποίας ο Γούντροου Ουίλσον μεγάλωσε διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη ζωή του. Μόλις το 1885 παντρεύτηκε την κόρη ενός άλλου πρεσβυτεριανού ιερέα, την Έλεν Άξον. Παρακολουθούσε συχνά τις εκκλησιαστικές ακολουθίες και προσευχόταν ιδιωτικά. Η αφοσίωσή του στη θρησκεία επηρέασε ορισμένες πλευρές της δημόσιας παρουσίας του.*

* Από τους οκτώ γκέτες που σκιαγραφούνται σε αυτό το βιβλίο, ο Ουίλσον ήταν ο πλέον θρησκευόμενος, και η θρησκεία είχε τη μεγαλύτερη επίδραση στη δημόσια δραστηριότητά του. Επίσης, η θρησκεία διαδραμάτισε κομβικό ρόλο στη ζωή του Μοχάντας Γκάντι, αλλά

Φοίτησε στο Κολέγιο Πρίνστον,* από το οποίο αποφοίτησε το 1879, σπούδασε νομικά στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βιρτζίνια, εκεί όπου άρχισε να αποκαλεί τον εαυτό του «Γούντροου» και όχι «Τόμι», και ξεκίνησε την πρακτική του στη νομική στην Ατλάντα. Ύστερα από λίγα χρόνια εγκατέλειψε τη νομική για να κάνει ακαδημαϊκή καριέρα, έχοντας ολοκληρώσει ένα διδακτορικό στην ιστορία και στις Πολιτικές Επιστήμες το 1886 –ένα δίπλωμα που μόλις τότε είχε αρχίσει να απονέμεται– από το Πανεπιστήμιο Τζονς Χόπκινς στη Βαλτιμόρη, ένα από τα πρώτα που το καθιέρωσαν. Έκανε αυτή την επιλογή, γιατί ήθελε να είναι πιο δραστήριος στις δημόσιες υποθέσεις, κάτι που δύσκολα θα του επέτρεπε μια ζωή αφιερωμένη στη νομική, αν και αρχικά φανταζόταν τον εαυτό του όχι ως γραφειοκράτη, αλλά περισσότερο ως κάποιον που θα συμμετείχε στις μεγάλες πολιτικές αντιπαραθέσεις του καιρού του· θεωρούσε ότι μπορούσε να εξελιχθεί σε αυτό που αργότερα κάποιος αποκάλεσε «δημόσιο διανοούμενο». Οι δημοσιεύσεις του δεν πέρασαν απαρατήρητες, ειδικά το βιβλίο του *Congressional Government* (Διακυβέρνηση μέσω της Γερουσίας). Σε αυτό ασκούσε κριτική στον κατακερματισμό της εξουσίας στην αμερικανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση, η οποία υπαγορευόταν από το Σύνταγμα, και ζητούσε μεγαλύτερη συγκέντρωση εξουσίας, στα πρότυπα του βρετανικού κοινοβουλευτικού συστήματος, ώστε η κυβερνητική λειτουργία να γίνει πιο αποτελεσματική.

αυτός αντλούσε τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του από μια ποικιλία παραδόσεων, όχι μόνο τον ινδουισμό, μέσα στον οποίο γεννήθηκε, και συνέχισε να τις τιμά με διάφορους τρόπους.

* Το Πρίνστον έγινε πανεπιστήμιο το 1896. (Σ.τ.Μ.)

Το 1890, ο Ουίλσον επέστρεψε στο Πρίνστον ως μέλος της σχολής και το 1902 έγινε πρόεδρος του πανεπιστημίου. Αφιέρωσε την προεδρία του στην προώθηση μεταρρυθμίσεων, μέσω των οποίων ήλπιζε ότι θα καθιστούσε το Πρίνστον έναν φορέα με σοβαρή πνευματική υπόσταση, δίνοντας έμφαση σε δύο πρωτοβουλίες: σε αυτό που αποκλήθηκε «Τετραμερές Σχέδιο»,² το οποίο σχεδίαζε να κάνει τις φοιτητικές εστίες να μοιάζουν περισσότερο με εκείνες των Κολεγίων της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ, και στη δημιουργία ενός κολεγίου αποφοίτων στο κέντρο της Πανεπιστημιούπολης του Πρίνστον. Σε αμφότερες τις πρωτοβουλίες του υπήρξε αντίδραση, και ο Ουίλσον αδυνατούσε να τις υλοποιήσει πλήρως. Δύο δεδομένα που συνέβαλαν στην αποτυχία του ήταν η εγωιστική εμμονή του να ακολουθήσει τον δικό του δρόμο και η ακραία απροθυμία του να συμβιβαστεί. Αυτά τα στοιχεία του χαρακτήρα του θα έκαναν την εμφάνισή τους και στη διάρκεια της προεδρίας του.

Παρά τις προσωρινές δυσκολίες, απέκτησε τη φήμη του επιτυχημένου επικεφαλής και έθεσε υποψηφιότητα για κυβερνήτη του Νιου Τζέρσεϊ με τους Δημοκρατικούς το 1910. Η ανάδειξή του ως υποψηφίου απαιτούσε τη στήριξη των συντηρητικών Δημοκρατικών αξιωματούχων της πολιτείας, την οποία εξασφάλισε. Ωστόσο, στις γενικές εκλογές, όταν δηλαδή έπρεπε να κερδίσει την υποστήριξη πολύ μεγαλύτερου αριθμού ψηφοφόρων του Νιου Τζέρσεϊ, ο Ουίλσον τοποθέτησε εαυτόν στη λιγότερο συντηρητική πτέρυγα του κόμματος, υιοθετώντας την πολιτική ταυτότητα του προοδευτικού.

Το Προοδευτικό Κίνημα, το οποίο είχε τόσο Ρεπουμπλικάνους όσο και Δημοκρατικούς υποστηρικτές, μέσα από το οποίο αναδείχθηκε ως επιφανές στέλεχος, στις τελευταίες δεκαετίες

του 19ου αιώνα ήταν η απάντηση στις σαρωτικές αλλαγές που λάμβαναν χώρα στις ΗΠΑ. Υπό την επίδραση αυτού που αποκλήθηκε «Β΄ Βιομηχανική Επανάσταση», η οποία έφερε τη διάδοση του πετρελαίου ως καυσίμου, του ατσαλιού ως οικοδομικού υλικού και της ηλεκτρικής ενέργειας στην υπηρεσία της βιοτεχνίας και της οικιακής χρήσης, ο πληθυσμός της Αμερικής γινόταν ολοένα πιο αστικός και η οικονομία της πιο βιομηχανική. Επιπλέον, η χώρα είχε περισσότερους αλλοδαπούς κατοίκους, ως αποτέλεσμα της μαζικής μετανάστευσης, μεγάλο μέρος των οποίων είχε έρθει κυρίως από την ανατολική και τη νότια Ευρώπη, και όχι από το δυτικό κομμάτι της γηραιάς ηπείρου, από το οποίο προέρχονταν οι περισσότεροι μετανάστες κατά το παρελθόν.

Αυτές οι αλλαγές δημιούργησαν νέα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Πολλά εξ αυτών, συμπεριλαμβανομένων της φτώχειας στα αστικά κέντρα, της εξωπραγματικής ισχύος των μεγάλων βιομηχανικών εταιρειών, καθώς και της διαφθοράς των πολιτικών κάτω από την επιρροή των μεγάλων αστικών πολιτικών οργανισμών, ήταν θέματα που απασχολούσαν ιδιαίτερα τους Προοδευτικούς. Όμως, για να διαχειριστούν αυτές τις εξελίξεις ευνόησαν έναν πιο παρεμβατικό ρόλο της κυβέρνησης στη ρύθμιση της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας από ό,τι συνθηζόταν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Επιπλέον, υποστήριξαν τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις, ώστε να διορθώσουν τα σημεία εκείνα που θεωρούσαν ότι δεν συμβάδιζαν με την αμερικανική δημοκρατία.

Ο Ουίλσον εξελέγη κυβερνήτης και, στη μοναδική θητεία του, υιοθέτησε προοδευτική «ατζέντα», που περιελάμβανε την ψήφιση του νόμου περί ευθύνης του εργοδότη και αποζημίω-

σης του εργαζομένου, καθώς και του νόμου που αφορούσε τους υποψηφίους για δημόσια αξιώματα, τη συγκρότηση επιτροπής για τη ρύθμιση των δημόσιων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και την επανεξέταση των εκλογικών διαδικασιών.

Οι επιτυχίες του ως κυβερνήτη τον έβαλαν στην κούρσα για το προεδρικό χρίσμα των Δημοκρατικών, το 1912. Για να το κερδίσει, έπρεπε να συγκεντρώσει τις ψήφους των 2/3 των εκλεκτόρων στο συνέδριο του κόμματος, το οποίο εκείνη τη χρονιά διεξήχθη στη Βαλτιμόρη. Έπειτα από 46 ψηφοφορίες σε έξι ημέρες, ο Ουίλσον έλαβε τη στήριξη που χρειαζόταν. Στις γενικές εκλογές ήταν ο υποψήφιος του πιο αδύναμου από τα δύο μεγάλα κόμματα. Οι Δημοκρατικοί είχαν καταφέρει να εκλέξουν μόνο μία φορά πρόεδρο μετά τον εμφύλιο πόλεμο, τον Γκρόβερ Κλίβελαντ, το 1884 και το 1892.* Το 1912 εξακολουθούσαν να φέρουν το στίγμα της εξέγερσης πέντε δεκαετιών νωρίτερα –όλες οι πολιτείες της Συνομοσπονδίας είχαν εναντιωθεί στον Ρεπουμπλικάνο Αβραάμ Λίνκολν, στις εκλογές του 1860–, με την αδιάλειπτη στήριξη των Νότιων λευκών στους Δημοκρατικούς. Οι βορειοανατολικές και οι κεντροδυτικές πολιτείες –οι περιοχές της χώρας που είχαν παραμείνει πιστές στη νομιμότητα, είχαν κερδίσει τον πόλεμο και, στο τέλος αυτής της σύγκρουσης, τα πιο δυναμικά κομμάτια των ΗΠΑ– συνήθως ψήφιζαν υπέρ των Ρεπουμπλικάνων.

Παρ' όλα αυτά, το 1912, οι Δημοκρατικοί και ο υποψήφιος τους είχαν την τύχη με το μέρος τους. Οι Ρεπουμπλικάνοι χωρίστηκαν σε δύο στρατόπεδα. Ο 26ος πρόεδρος, ο Θίοντορ

* Είχε διατελέσει 22ος και 24ος πρόεδρος των ΗΠΑ, ο μόνος μέχρι πρότινος με δύο μη συνεχείς θητείες. (Σ.τ.Μ.)

Ρούζβελι, αποφάσισε να μη στηρίξει την επανεκλογή του διαδόχου που είχε επιλέξει, του Ουίλιαμ Χάουαρντ Ταφτ, αλλά να είναι υποψήφιος πρόεδρος για τρίτη θητεία.³ Τελικά, ο Ουίλσον κατάφερε να κερδίσει την προεδρία, αποσπώντας μόλις το 42% της λαϊκής ψήφου – ο πρώτος γεννημένος στον Νότο πρόεδρος από την εποχή του Τζέιμς Κ. Πολκ, το 1844.⁴

Όπως είχε πράξει και ως κυβερνήτης του Νιου Τζέρσεϊ, στον Λευκό Οίκο ο Ουίλσον πρότεινε και πέρασε με μεγάλη πλειοψηφία μια προοδευτική ατζέντα, η οποία περιελάμβανε τον πρώτο ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος από την εποχή του εμφυλίου, τη δημιουργία Ομοσπονδιακής Επιτροπής Εμπορίου, τη συγκρότηση του Διοικητικού Συμβουλίου της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ για να επιβλέπει τις νομισματικές υποθέσεις του έθνους, έναν νόμο για την παιδική εργασία, έναν νόμο που καθιέρωνε την οκτάωρη εργασία για τους βιομηχανικούς εργάτες και τον Νόμο Κλέιτον κατά των μονοπωλίων, ώστε να περιοριστούν το μέγεθος και η ισχύς των μεγάλων εταιρειών.⁵ Εν συνεχεία, διεκδίκησε την επανεκλογή του το 1916 και πέτυχε οριακή νίκη – ο πρώτος Δημοκρατικός πρόεδρος με δεύτερη συνεχόμενη θητεία, μετά την εποχή του Άντριου Τζάκσον το 1832.⁶ Στην προεκλογική εκστρατεία του έδωσε έμφαση στα ζητήματα εσωτερικής πολιτικής, αλλά εκείνη την περίοδο ο μεγαλύτερος ευρωπαϊκός πόλεμος εδώ και έναν αιώνα βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε ξεκινήσει τον Αύγουστο του 1914. Περιελάμβανε μια συμμαχία, η οποία αποτελούνταν από τη Γερμανία των Χοεντσόλερν, την Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία των Αψβούργων και την τουρκική Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι οποίες στη συλλογική μνήμη έμειναν γνωστές

ως Κεντρικές Δυνάμεις, εναντίον της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της αυτοκρατορικής Ρωσίας. Οι Αμερικανοί αντέδρασαν στο ξέσπασμα του πολέμου, δηλώνοντας αποφασισμένοι να μείνουν μακριά από αυτόν. Ο Ουίλσον δήλωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα παρέμεναν «ένας ουδέτερος παράγοντας τόσο σε συμβολικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο δράσης».⁷

Παρ' όλα αυτά, ένας αριθμός επιδραστικών Αμερικανών και από τα δύο κόμματα, συμπεριλαμβανομένων μελών της κυβέρνησης του Ουίλσον, υποστήριζε εξαρχής τη Μεγάλη Βρετανία και τους Συμμάχους. Μια άλλη ομάδα εναντιωνόταν για λόγους αρχής στην αμερικανική συμμετοχή στον πόλεμο.⁸ Ο ίδιος ο πρόεδρος δεν ανήκε σε καμιά από τις δύο ομάδες. Μολονότι ήταν φιλικά διακείμενος απέναντι στην αγγλική πλευρά, καθώς η Μεγάλη Βρετανία ήταν η μοναδική χώρα την οποία γνώριζε καλά, αρχικά δεν πίστευε στη νίκη της μιας ή της άλλης πλευράς, αλλά προσέβλεπε στο τέλος της σύγκρουσης. Μέσω του στενού συνεργάτη του, Έντουαρντ Μ. Χάουζ, λοιπόν, ξεκίνησε προσπάθειες μεσολάβησης μεταξύ των δύο συμμαχιών, όμως όλες απέτυχαν.

Από νωρίς, ο Ουίλσον αντιλήφθηκε ότι η Αμερική έπρεπε να εξασφαλίσει πως, όποτε και αν τελείωνε ο πόλεμος, δεν θα προέκυπταν ξανά ανάλογες συγκρούσεις.⁹ Αυτή η προσπάθεια, η οποία ήρθε στο προσκήνιο όταν ο πόλεμος ολοκληρώθηκε, υπήρξε η σπουδαιότερη συνεισφορά του όχι μόνο στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά ευρύτερα στις διεθνείς εξελίξεις, και έθεσε τις βάσεις για να βάλει το προσωπικό αποτύπωμά του στην ιστορία, στην εποχή του, αλλά και πέρα από αυτήν.

Η αρχική ουδετερότητα των Ηνωμένων Πολιτειών ευνόησε τις Συμμαχικές Δυνάμεις, ωστόσο δεν εμπόδισε τις εμπο-

ρικές σχέσεις με τις αντιμαχόμενες πλευρές. Από τη στιγμή που το βρετανικό ναυτικό ήλεγχε τον Ατλαντικό Ωκεανό, αυτό σήμαινε ότι το εμπόριο διεξαγόταν σχεδόν αποκλειστικά με τους Συμμάχους. Το υπερατλαντικό εμπόριο έδωσε ώθηση στην αμερικανική οικονομία, ειδικά με τις ολοένα αυξανόμενες αγορές κυρίως των Βρετανών από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στο τέλος, οι Βρετανοί απαίτησαν –και η κυβέρνηση του Ουίλσον συναίνεσε σε αυτό– αμερικανικά δάνεια, ώστε να χρηματοδοτήσουν τις αγορές τους. Με αυτόν τον τρόπο, η Αμερική βοήθησε την πολεμική προσπάθεια των Συμμάχων και έφτασε στο σημείο να έχει σημαντικότερο οικονομικό διακύβευμα στις χώρες της Αντάντ από ό,τι στις Κεντρικές Δυνάμεις. Μάλιστα, μέσω της ναυτικής υπεροχής της, η Βρετανία επέβαλε αυστηρό, τιμωρητικού χαρακτήρα, ναυτικό αποκλεισμό στις Κεντρικές Δυνάμεις, στον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αντέδρασαν σοβαρά.

Η Γερμανία βρήκε τον τρόπο να αντιμετωπίσει το βρετανικό ναυτικό με τη χρήση ενός όπλου που μόλις είχε εφευρεθεί, του υποβρυχίου. Αδυνατώντας να αντιπαρατεθεί αποτελεσματικά στο Βασιλικό Ναυτικό στην επιφάνεια της θάλασσας του Ατλαντικού Ωκεανού, μπορούσε να περιορίσει τα κέρδη των Συμμάχων από το υπερατλαντικό εμπόριο επιτιθέμενη και βυθίζοντας πλοία στον Ατλαντικό, μεταξύ βόρειας Αμερικής και δυτικής Ευρώπης. Για τους Γερμανούς, ο πόλεμος με υποβρύχια αποτελούσε νόμιμη τακτική, η οποία σταδιακά αναστάθμιζε ένα πολύ βασικό στρατιωτικό μειονέκτημά τους στη σκληρή μάχη με τους αντιπάλους τους. Ωστόσο, ο Ουίλσον και πολλοί Αμερικανοί αμφισβητούσαν αυτή τη μορφή πολέμου, θεωρώντας την παράνομη και βάρβαρη.

Στις 7 Μαΐου 1915, ένα γερμανικό υποβρύχιο βούλιαξε το πολυτελές κρουαζιερόπλοιο «Λουζιτάνια». Συνολικά 1.198 επιβάτες έχασαν τη ζωή τους, συμπεριλαμβανομένων 128 Αμερικανών. Η επίθεση είχε ισχυρό αντίκτυπο στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς προκάλεσε γενική δυσарέσκεια απέναντι στη Γερμανία, η οποία είχε διαπράξει μαζική δολοφονία σε διεθνή ύδατα.¹⁰ Ο Ουίλσον επέπληξε αυστηρά τη γερμανική κυβέρνηση και επέμεινε ότι έπρεπε να σταματήσει τις αιφνιδιαστικές επιθέσεις με υποβρύχια σε πλοία στην επιφάνεια της θάλασσας.¹¹ Αυτό συνέβη για μικρό χρονικό διάστημα. Παρ' όλα αυτά, τον Ιανουάριο του 1917, η γερμανική κυβέρνηση αποφάσισε να κηρύξει έναν χωρίς όρια πόλεμο μέσω υποβρυχίων¹² και σύντομα επιτέθηκε σε αμερικανικά πλοία, αφηφώντας τις συστάσεις του Ουίλσον. Ως απάντηση σε αυτές τις επιθέσεις, οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήλθαν στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων.

Στις 2 Απριλίου 1917, στο διάγγελμά του στην κοινή συνεδρίαση του Κογκρέσου, στο οποίο ζήτησε την κήρυξη του πολέμου, ο Ουίλσον επικεντρώθηκε στους ηθικούς και τους νομικούς λόγους της πολεμικής εμπλοκής. «Δεν θα επιλέξουμε το μονοπάτι της υποταγής, με τίμημα την αγνόηση και την παραβίαση των πιο ιερών δικαιωμάτων του έθνους και του λαού μας» είπε και πρόσθεσε ότι «τα δικαιώματα είναι ιερότερα από την ειρήνη, και θα πολεμήσουμε για όσα έχουμε στην καρδιά μας». Με πλειοψηφία 82 προς 6 στη Γερουσία και 373 προς 50 στη Βουλή των Αντιπροσώπων, το Κογκρέσο ψήφισε την είσοδο των ΗΠΑ στον πόλεμο.

Ο Ουίλσον διαδραμάτισε ελάχισονα ρόλο στην εξέλιξη του πολέμου στην Ευρώπη από τη στιγμή που οι Ηνωμένες Πολι-

τείες μπόκαν σε αυτόν, αν και ενεπλάκη ενεργά στην κινητοποίηση της αμερικανικής κοινωνίας για την πολεμική σύγκρουση, η οποία συνεπαγόταν έναν διευρυμένο οικονομικό ρόλο για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Τα αμερικανικά στρατεύματα έφτασαν στη Γαλλία την άνοιξη του 1918 και συμμετείχαν σε επιθέσεις που οδήγησαν στη νίκη τους Συμμάχους, τον Νοέμβριο του ίδιου έτους.

Ακόμα και πριν τελειώσει ο πόλεμος, ο πρόεδρος Ουίλσον είχε παρουσιάσει τις ιδέες του για τη συμφωνία ειρήνης, ειδικά σε τρεις σημαντικές ομιλίες του στο Καπιτώλιο: στο πολεμικό του μήνυμα στις 2 Απριλίου 1917, μπροστά στα δύο Σώματα του Κογκρέσου, σε ομιλία του στη Γερουσία, στις 22 Ιανουαρίου της ίδιας χρονιάς, στην οποία έκανε λόγο για την ανάγκη «ειρήνης χωρίς νίκη», ώστε να σταματήσει η πολεμική σύγκρουση, και σε ομιλία στις 8 Ιανουαρίου 1918, πάλι στα δύο Σώματα του Κογκρέσου, όπου εξήγγειλε 14 στόχους για τον μεταπολεμικό κόσμο, οι οποίοι έγιναν γνωστοί ως τα «Δεκατέσσερα Σημεία». Τα επόμενα χρόνια, οι αρχές και οι προτάσεις που παρουσίασε έμειναν γνωστά ως «ουιλσονισμός»¹³ – και μέσα από την αφοσίωσή του στον ουιλσονισμό όσον αφορά τα διεθνή ζητήματα κατάφερε ο Γούντροου Ουίλσον να αφήσει το αποτύπωμά του στον κόσμο.

Η ποικιλία των προτάσεών του κατέληγε, σύμφωνα με τη θεώρησή του, σε ένα σπουδαίο συμπέρασμα: στον μετασχηματισμό τού έως τότε μοτίβου των σχέσεων μεταξύ κυρίαρχων κρατών, τα οποία είχαν ηγεμονεύσει στην Ευρώπη για αιώνες και το 1914 είχαν προκαλέσει έναν καταστροφικό πόλεμο, με τελικό σκοπό την αποτροπή ανάλογων διενέξεων στο μέλλον. Ο κόσμος δεν άντεχε να πληρώνει ακόμα το τίμημα. Ποτέ δεν

αποκάλεσε τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο «αυτόν που θα τερμάτιζε όλους τους πολέμους» (λόγια που συχνά αποδίδονταν εσφαλμένα σε αυτόν),¹⁴ αλλά, ανεξαρτήτως αυτού, η φράση καταδεικνύει τον ενοποιητικό σκοπό των ιδεών και των προτάσεών του.

Για να το επιτύχει, ο Ουίλσον συνηγόρησε στην αλλαγή της βάσης συγκρότησης κυρίαρχων κρατών. Οι εμπόλεμοι ήταν πολυεθνικές αυτοκρατορίες, που απαρτιζόνταν από πλήθος περιοχών και λαών, οι ηγεμόνες των οποίων είχαν καταφέρει να κατακτήσουν και να διατηρήσουν στην εξουσία τους. Εφεξής, τόνισε ο Ουίλσον, η κυριαρχία έπρεπε να βασίζεται στην αρχή του εθνικού αυτοπροσδιορισμού. Το έθνος όφειλε να αποτελεί τη βάση του κράτους, αντικαθιστώντας τις αυτοκρατορικές δυναστείες του πλανήτη.*

Επίσης, ο Ουίλσον ήθελε οι νέες, ανεξάρτητες χώρες να κυβερνώνται δημοκρατικά. Όσον αφορά τη διεθνή σκηνή, δεν έδωσε στη δημοκρατία την ίδια σημασία που επρόκειτο να αποκτήσει, ιδίως στην εξωτερική πολιτική της χώρας του, τις δεκαετίες μετά την πολιτική δραστηριότητά του, ούτε προσέφερε κάποιο είδος καθοδήγησης σχετικά με την υιοθέτηση αυτής της μορφής διακυβέρνησης. Μοιάζει να είχε πιστέψει ότι, από τη στιγμή που τα κράτη θα προέκυπταν από ένα έθνος, θα γίνονταν αυτόματα δημοκρατίες, με τον έναν ή τον άλλον

* Ο Ουίλσον χρησιμοποιούσε τον όρο «εθνικός αυτοπροσδιορισμός» με φειδώ. John Milton Cooper Jr., *Woodrow Wilson: A Biography*, Νέα Υόρκη: Alfred A. Knopf, 2009, σ. 6. Παρ' όλα αυτά, η ιδέα κατείχε κυρίαρχη θέση στη σκέψη του. Τα 9, 10 και 13 από τα 14 σημεία, για παράδειγμα, κάνουν λόγο για εθνικά κράτη για την Ιταλία, τους λαούς της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων και της Πολωνίας.

τρόπο. Σίγουρα θεωρούσε ότι οι μη δημοκρατικές κυβερνήσεις ήταν ασύμβατες με τον κυρίαρχο διεθνή στόχο του: την ειρήνη.¹⁵

Επιπλέον, ο Ουίλσον ανέφερε ως απαραίτητη προϋπόθεση για έναν ειρηνικό μεταπολεμικό κόσμο την ελεύθερη ροή του διεθνούς εμπορίου και την ελευθερία των θαλασσών, η οποία θα την καθιστούσε εφικτή.¹⁶ Επίσης, εξήγγειλε περιορισμούς στους εξοπλισμούς, ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες άλλης μιας πολύνεκρης σύγκρουσης.¹⁷ Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, απύθυνη έκκληση για τη συγκρότηση ενός είδους διεθνούς μηχανισμού –στις 22 Ιανουαρίου 1917 τον περιέγραψε ως «μια παγκόσμια συνομοσπονδία για την ειρήνη»–, μέσω του οποίου τα κράτη θα δρούσαν συλλογικά για να αποτρέψουν τον πόλεμο.¹⁸

Τον Ιανουάριο του 1919, οι νικήτριες δυνάμεις συγκεντρώθηκαν έξω από το Παρίσι, στις Βερσαλλίες, για να θέσουν τους όρους οργάνωσης του μεταπολεμικού κόσμου. Ο Ουίλσον κατέθεσε το δικό του σχέδιο για την αναδόμηση της διεθνούς τάξης στη Διάσκεψη Ειρήνης, έχοντας αποφασίσει να εκπροσωπήσει αυτοπροσώπως τις Ηνωμένες Πολιτείες. Έφτασε στην Ευρώπη –ο πρώτος εν ενεργεία πρόεδρος των ΗΠΑ που επισκέφθηκε την ήπειρο–, απολαμβάνοντας ενθουσιώδη υποδοχή· έγινε δεκτός σαν σωτήρας, σαν ένας κοσμικός Μεσσίας ο οποίος μπορούσε να απαλλάξει τον κόσμο από τον πόλεμο.¹⁹ Αυτός και οι ηγέτες των τριών άλλων νικητριών χωρών –ο πρωθυπουργός της Γαλλίας Ζορζ Κλεμανσό, ο Ντέιβιντ Λόιντ Τζορτζ της Μεγάλης Βρετανίας και ο Βιτόριο Ορλάντο της Ιταλίας²⁰– συναντιούνταν συχνά και λάμβαναν τις σημαντικές αποφάσεις. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργούσαν σαν μια προ-

σωρινή, ντε φάκτο παγκόσμια κυβέρνηση. Μία από τις βασικές αρμοδιότητές τους ήταν η διαχείριση της τύχης των τριών πττημένων Κεντρικών Δυνάμεων.

Από αυτές, η Γερμανία ήταν η πιο σημαντική, γιατί ήταν η ισχυρότερη. Ο Ουίλσον είχε υποσχεθεί «ειρήνη χωρίς νίκη»,²¹ αλλά οι όροι τους οποίους οι Γερμανοί έπρεπε να αποδεχθούν έμοιαζαν με εκείνους που είχαν επιβάλει στους πττημένους οι νικητές στους προηγούμενους ευρωπαϊκούς πολέμους. Οι Γερμανοί απώλεσαν εδάφη, όπως είχε συμβεί και σε άλλους πττημένους στο παρελθόν, συμπεριλαμβανομένων περιοχών όπου οι κάτοικοι μιλούσαν γερμανικά, αυτοπροσδιορίζονταν ως Γερμανοί και εύχονταν να ανήκαν σε ένα γερμανικό κράτος (ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός δεν εφαρμόστηκε στην περίπτωση τους). Το άρθρο 231 της Συνθήκης Ειρήνης, που υπογράφηκε στις Βερσαλλίες, περιόριζε τις γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις και, σε αντίθεση με αυτό που σχεδόν όλοι οι Γερμανοί πίστευαν, αποφάσιζε ότι η Γερμανία είχε την ευθύνη για την έναρξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου,²² επομένως έπρεπε να καταβάλει αποζημιώσεις στους Συμμάχους, ακριβώς όπως είχε κάνει η Γαλλία όταν πττήθηκε στους Ναπολεόντειους Πολέμους το 1815 και στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο του 1870-1871. Τελικά, οι Γερμανοί εκπρόσωποι δεν είχαν κανέναν λόγο στους όρους της ειρήνης· ήταν απλά παρόντες και διατάχθηκαν να υπογράψουν.

Όσον αφορά την Αυτοκρατορία των Αψβούργων, είχε αρχίσει να αποσυντίθεται πριν σιγήσουν τα όπλα, και αρκετά ανεξάρτητα κράτη –τα οποία απαρτιζόνταν από μεμονωμένα έθνη– προέκυψαν από αυτήν. Η οθωμανική Τουρκία υπέστη την ίδια σκληρή μεταχείριση, όπως η Γερμανία, στη Συνθήκη

των Σεβρών του 1920, αλλά μια νέα τουρκική κυβέρνηση, της οποίας ηγήθηκε ένας στρατηγός του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο Μουσταφά Κεμάλ, κατάφερε να ξανακερδίσει κάποια από τα εδάφη που η χώρα του είχε απολέσει. Μια συνθήκη που αναγνώριζε τα νέα σύνορα της ανεξάρτητης Τουρκίας υπογράφηκε στη Λωζάννη της Ελβετίας το 1923, όταν ο Ουίλσον δεν ήταν πλέον πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών και είχε αποσυρθεί από την ενεργή ανάμειξη στα πολιτικά ζητήματα της Ευρώπης.

Η Τουρκία ήταν υποχρεωμένη να εγκαταλείψει τις επαρχίες της έξω από την Ανατολία, στη Μέση Ανατολή, αλλά αυτές δεν έγιναν ανεξάρτητα έθνη-κράτη· αντίθετα, περιήλθαν στον έλεγχο της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας με το σύστημα των διεθνών Εντολών, οι οποίες διατηρούσαν τις υφιστάμενες αυτοκρατορικές κτήσεις τους. Έτσι, οι Βρετανοί και οι Γάλλοι όχι μόνο δεν εγκατέλειψαν τις εκτός Ευρώπης αποικίες τους, αλλά, ως αποτέλεσμα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, τις επέκτειναν. Η αρχή του εθνικού αυτοπροσδιορισμού δεν εφαρμόστηκε εκτός Ευρώπης.

Ο Ουίλσον αυτοπροσώπως ηγήθηκε της μεταπολεμικής διάσκεψης για τη συγκρότηση μιας διεθνούς οργάνωσης με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης. Στη Γενική Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών μπορούσε να συμμετέχει κάθε κυρίαρχο κράτος, ενώ μια γραμματεία και ένα εκτελεστικό συμβούλιο θα απαρτιζόνταν από τις πέντε νικητρίες δυνάμεις – η Ιαπωνία, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ιταλία – μαζί με άλλες τέσσερις χώρες. Από όλα τα διαφορετικά στοιχεία της μεταπολεμικής διευθέτησης, ο Ουίλσον έδωσε τη μεγαλύτερη βαρύτητα στην Κοινωνία των Εθνών·

από τη στιγμή της συγκρότησής της, ήταν σίγουρο ότι θα εξελισσόταν, θα ωριμάζε και θα καθιερωνόταν ως ο βασικός παράγοντας στη σφυρηλάτηση των διεθνών σχέσεων, διευθετώντας προβλήματα και δυσκολίες που οι συνθήκες ειρήνης δεν είχαν επιλύσει ή δεν είχαν σχέση με τη μεταπολεμική ρύθμιση. Ήταν βέβαιος ότι η δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών θα δικαίωνε τις τεράστιες θυσίες του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου· τη θεωρούσε τόσο σημαντική, ώστε την είχε συμπεριλάβει στις συνθήκες ειρήνης. Αυτό σήμαινε ότι, όταν η αμερικανική Γερουσία θα εξέταζε τη Συνθήκη των Βερσαλλιών –για την επικύρωση της οποίας το Σύνταγμα όριζε πλειοψηφία 2/3–, ταυτόχρονα θα αποφάσιζε αν οι Ηνωμένες Πολιτείες θα εντάσσονταν στην Κοινωνία των Εθνών. Εδώ, ο Ουίλσον σημείωσε τη μεγαλύτερη αποτυχία του ως πρόεδρος.

Η διαμάχη σχετικά με την Κοινωνία των Εθνών ήταν έντονη, διαιρώντας τη Γερουσία σε τρεις τάσεις: η πρώτη στήριζε τον πρόεδρο, ήθελε την επικύρωση της συνθήκης στο σύνολό της και αποδεχόταν την Κοινωνία των Εθνών όπως είχε σχεδιαστεί· η δεύτερη εναντιωνόταν σφόδρα στην αμερικανική συμμετοχή στην Κοινωνία των Εθνών υπό οποιοσδήποτε συνθήκες· η τρίτη συναινούσε στην εξέταση του ενδεχομένου συμμετοχής, αλλά με συγκεκριμένες δεσμεύσεις. Ο Χένρι Κάμποτ Λοτζ από τη Μασαχουσέτη, ο Ρεπουμπλικάνος πρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας, πρότεινε 14 τροποποιήσεις.²³

Μεγάλο μέρος της αντιπαράθεσης σχετικά με την αμερικανική συμμετοχή στην Κοινωνία των Εθνών αφορούσε το άρθρο 10 της χάρτας της, το οποίο ανέφερε τα εξής:

Τα μέλη της Κοινωνίας των Εθνών αναλαμβάνουν την ευθύνη να σέβονται και να προστατεύουν από εξωτερικές επιθέσεις την εδαφική ακεραιότητα και την εδαφική ανεξαρτησία όλων των μελών της Κοινωνίας των Εθνών. Σε περίπτωση τέτοιας επίθεσης ή σε περίπτωση απειλής ή κινδύνου τέτοιας επίθεσης, το συμβούλιο θα χρησιμοποιήσει όλα τα διαθέσιμα μέσα για την εκπλήρωση αυτής της υποχρέωσης.

Η λεκτική διατύπωση γεννούσε ένα κεντρικό ερώτημα στους γερουσιαστές, αλλά και στην κοινή γνώμη, αναφορικά με το αν οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να αποδεχθούν την υποχρέωση που επέβαλλε το συγκεκριμένο άρθρο στα μέλη της Κοινωνίας των Εθνών. Επίσης, ήγειρε ένα βασικό ερώτημα: ποια ακριβώς ήταν αυτή η υποχρέωση, δηλαδή υπό ποιες συνθήκες η Αμερική, αν εντασσόταν στην Κοινωνία των Εθνών, θα ήταν υποχρεωμένη να εμπλακεί σε πόλεμο για να απαντήσει σε επιθετική ενέργεια;

Οι θιασώτες της Κοινωνίας των Εθνών και όσοι διατηρούσαν επιφυλάξεις άθροιζαν τα 2/3 της Γερουσίας. Ωστόσο, ο Ουίλσον δεν ήταν διατεθειμένος να αποδεχθεί καμιά επιφύλαξη, ενώ όσοι τις εξέφραζαν ήταν απρόθυμοι να τις εγκαταλείψουν. Έτσι, η συνθήκη δεν έγινε αποδεκτή και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν συμμετείχαν στην Κοινωνία των Εθνών.

Εν μέσω αυτής της διαμάχης, ο Ουίλσον αποφάσισε να ασκήσει πίεση στους διστακτικούς γερουσιαστές, θέτοντάς τους το ζήτημα της απευθείας προσφυγής στον αμερικανικό λαό. Για αυτόν τον σκοπό, τον Σεπτέμβριο του 1919 ξεκίνησε ένα σιδηροδρομικό ταξίδι σε όλη τη χώρα, στη διάρκεια του οποίου έκανε 42 ομιλίες υπέρ της συμμετοχής στην Κοινωνία των

Εθνών μέσα σε μόλις 21 ημέρες. Στο Πουέμπλο του Κολοράντο, στις 25 Σεπτεμβρίου, κατέρρευσε από εξάντληση και αναγκάστηκε να διακόψει το ταξίδι του. Μία εβδομάδα αργότερα, στις 2 Οκτωβρίου, υπέστη εγκεφαλικό επεισόδιο που του προκάλεσε παράλυση. Πλέον, αδυνατούσε όχι μόνο να υποστηρίξει την υπόθεση της Κοινωνίας των Εθνών, αλλά και να εκτελέσει τα προεδρικά καθήκοντά του. Παρέμεινε κλινήρης στο υπόλοιπο της προεδρικής θητείας του, και ετεροχρονισμένα μπορεί να πει κανείς ότι προκλήθηκε συνταγματική κρίση, που δεν είχε αναγνωριστεί ως τέτοια, αφού ο προσωπικός γιατρός του και η δεύτερη σύζυγός του (την οποία είχε παντρευτεί το 1915, μετά τον θάνατο της πρώτης γυναίκας του το προηγούμενο έτος) υπήρξαν οι βασικοί διάυλοι επικοινωνίας του με τον κόσμο.²⁴ Ακόμα και μετά την αποχώρησή του από τον Λευκό Οίκο δεν ανάρρωσε ποτέ πλήρως και πέθανε στις 6 Φεβρουαρίου 1924.

Μια αποκαλυπτική αποτύπωση
του ταραχώδους 20ού αιώνα
μέσα από τα πορτρέτα των οκτώ
πιο επιδραστικών ηγετών του

Γούντροου Ουίλσον

Λένιν

Χίτλερ

Τσόρτσιλ

Ρούζβελτ

Γκάντι

Μπεν Γκουριόν

Μάο

«Ποια είναι η επίδραση των ατόμων στην Ιστορία;»: Απαντώντας σε αυτό το διαχρονικό ερώτημα, ο καταξιωμένος Αμερικανός καθηγητής διεθνών σχέσεων εξετάζει τη ζωή και την πολιτική διαδρομή οκτώ ατόμων, που κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα άλλαξαν τον κόσμο, είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο. Μια μοναδική ματιά σε οκτώ προσωπικότητες της παγκόσμιας πολιτικής που διαμόρφωσαν τον 20ό αιώνα και έθεσαν τα θεμέλια για τον 21ο.

Ένα βιβλίο που θα έπρεπε να χρησιμοποιείται ως βασικό διδακτικό εγχειρίδιο για το μάθημα της Ιστορίας αυτής της περιόδου.

J. Fischel, CHOICE

ISBN: 978-618-03-4883-5

9 786180 348835

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84883

metaixmio.gr

